

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA RIELTORLIK TERMINLARINING CHOG‘ISHTIRMA TADQIQI

Narbadalova Mohichehra To‘raqul qizi

27-umumiy o‘rta ta’lim maktabi ning ingliz tili fani o‘qituvchisi

mohichehranorbadalova@gmail.com

Ilmiy rahbarim: Mamataliyeva Navbahor

Annotatsiya. Ushbu tezis ingliz va o‘zbek tillaridagi rieltorlik terminologiyasini chog‘ishtirma tahlil qilishga bag‘ishlangan. Tadqiqotning maqsadi – ikki til terminlari o‘rtasidagi semantik, strukturaviy va funksional farqlarni aniqlash, ekvivalentlik darajasini o‘rganish hamda tarjima va professional muloqot jarayonlarini takomillashtirish. Tadqiqot materiali sifatida ingliz va o‘zbek tillaridagi professional rieltorlik adabiyoti, huquqiy hujjatlar, shartnomalar, terminologik lug‘atlar va reklama e’lonlari tanlab olingan. Tadqiqot natijalari ingliz tilidagi terminologiya yuqori darajada standartlashtirilganligini, o‘zbek tilidagi terminologiya esa faol shakllanish va moslashuv bosqichida ekanligini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: rieltorlik, ko‘chmas mulk, terminologiya, ingliz–o‘zbek til chog‘ishtirma tahlili, ekvivalentlik, tarjima.

Kirish. So‘nggi o‘n yilliklarda global iqtisodiy aloqalarning kengayishi, xalqaro savdo hajmining oshishi hamda transchegaraviy investitsiyalarning faollashuvi turli sohalarda professional muloqotning ahamiyatini sezilarli darajada kuchaytirdi. Ushbu jarayonda eng tez rivojlanayotgan yo‘nalishlardan biri ko‘chmas mulk sohasi bo‘lib, u milliy iqtisodiyotlar va jahon bozorida muhim o‘rin egallaydi. Ko‘chmas mulk bilan bog‘liq bitimlarda xalqaro ishtirokchilarning ko‘payishi aniq, standartlashtirilgan va madaniy jihatdan mos terminologiyaga bo‘lgan ehtiyojni yanada oshirdi. Shu sababli ko‘chmas mulk terminologiyasi qiyosiy va chog‘ishtirma tilshunoslik doirasida muhim tadqiqot obyekti sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Til nafaqat kundalik muloqot vositasi, balki professional bilimlarni tizimlashtirish va uzatish mexanizmi sifatida ham xizmat qiladi. Ko‘chmas mulk kabi maxsus sohalarda terminlar huquqiy me‘yorlar, iqtisodiy munosabatlar, madaniy qadriyatlar hamda institutsional tuzilmalarni aks ettiradi. Bugungi kunda ingliz tili xalqaro muloqot tili sifatida ko‘plab professional sohalarda terminologiyasiga, jumladan, ko‘chmas mulk leksikasiga kuchli ta’sir ko‘rsatmoqda. O‘zbekiston sharoitida bu ta’sir iqtisodiy islohotlar, bozor mexanizmlarining rivojlanishi va mamlakatning jahon iqtisodiy tizimiga integratsiyalashuvi bilan bog‘liq holda yanada yaqqol namoyon bo‘lmoqda. Natijada ko‘plab inglizcha ko‘chmas mulk terminlari o‘zbek tiliga to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘zlashish yoki semantik moslashuv orqali kirib kelmoqda.

Shunga qaramay, ko‘chmas mulk terminologiyasining lingvistik jihatdan tizimli o‘rganilishi, ayniqsa ingliz va o‘zbek tillari doirasida qiyosiy tahlili yetarli darajada amalga oshirilmagan. Mavjud tadqiqotlar asosan huquqiy yoki iqtisodiy yo‘nalishga qaratilgan bo‘lib, tilshunoslik tadqiqotlarida sohaviy terminlarga yetarlicha e’tibor berilmaydi. Bu holat ingliz va o‘zbek tillarida ko‘chmas mulk terminologiyasini chuqur chog‘ishtirma tahlil qilish zaruratini yuzaga keltiradi.[1]

Muhokama va natijalar. Terminologik o‘zlashuv jarayoni ekvivalentlik, standartlashtirish va tarjima aniqligi kabi muhim lingvistik muammolarni keltirib chiqaradi. Ingliz tilidagi ko‘plab ko‘chmas mulk terminlari o‘zbek tilida bevosita muqobilga ega emas, chunki mulkchilik shakllari,

huquqiy tizim va bozor munosabatlari o'rtasida sezilarli farqlar mavjud. Bu esa tarjimada noturg'unlik, terminologik noaniqlik va professional mulohazalarda tushunmovchiliklarga olib kelishi mumkin. Shu bois inglizcha terminlarning o'zbek tilida qanday tarjima qilinishi, moslashtirilishi yoki qayta talqin etilishi masalasini o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.[2]

Bundan tashqari, terminologiyaning milliy va madaniy xususiyatlari ham alohida e'tiborga loyiqdir. Ko'chmas mulkka oid tushunchalar jamiyatning tarixiy, huquqiy va madaniy an'analari bilan chambarchas bog'liq. Ingliz va o'zbek tillaridagi terminlarni qiyosiy tahlil qilish umumiy va milliy o'ziga xos jihatlarni aniqlash imkonini beradi hamda turli madaniy muhitlarda professional tilning qanday shakllanishini ochib beradi. Mazkur tadqiqot xalqaro ko'chmas mulk bozorlarining kengayishi, ingliz tilining terminologik manba sifatidagi roli va o'zbek terminologik tizimining rivojlanishi bilan bog'liq ehtiyojlar bilan izohlanadi.

Mazkur tadqiqot ingliz va o'zbek tillarida qo'llaniladigan ko'chmas mulk terminologiyasining semantik, strukturaviy va funksional xususiyatlarini aniqlashga qaratilgan chog'ishtirma lingvistik yondashuv asosida olib borildi. Tadqiqot maqsadlariga erishish uchun sifat va tavsifiy metodlar majmuasidan foydalanildi.[3]

Tadqiqot materiali sifatida har ikki tildagi ishonchli va autentik manbalardan olingan terminologik birliklar tanlab olindi. Ingliz tilidagi materiallar professional darsliklar, ko'chmas mulkka oid huquqiy hujjatlar, shartnomalar, xalqaro rieltorlik agentliklarining rasmiy veb-resurslari hamda maxsus lug'at va glossariylardan iborat bo'ldi. Ushbu manbalar zamonaviy ingliz real estate terminologiyasini to'liq aks ettiradi.

O'zbek tilidagi materiallar milliy qonunchilik hujjatlari, rasmiy bitimlar, kasbiy nashrlar, o'quv qo'llanmalar, terminologik lug'atlar hamda mahalliy ko'chmas mulk agentliklari tomonidan e'lon qilingan reklama va axborot materiallaridan shakllantirildi. Bu materiallar terminlarning amaliy qo'llanilishini yoritishga xizmat qildi. Terminlar uzluksiz tanlash usuli orqali yig'ilib, mulkchilik, ijara, savdo bitimlari, mulkning huquqiy holati va rieltorlik faoliyati kabi asosiy tushunchalarni qamrab oldi.

1-jadval. Ingliz va o'zbek tillarida ko'chmas mulk terminlarining chog'ishtirma jadvali[4]

№	Inglizcha termin	O'zbekcha ekvivalenti	Ekvivalentlik turi	Lingvistik izohlar
1	Real estate	Ko'chmas mulk	To'liq ekvivalent	Keng tarqalgan, standart va amaliy qo'llaniladi
2	Realtor	Rieltor	O'zlashgan termin	Ingliz tilidan bevosita transliteratsiya
3	Property owner	Mulk egasi	To'liq ekvivalent	Semantik va funksional jihatdan mos keladi
4	Lease agreement	Ijara shartnomasi	Qisman ekvivalent	Huquqiy kontekst farq qilishi mumkin
5	Tenant	Ijarachi	To'liq ekvivalent	Huquqiy matnlarda barqaror ishlatiladi
6	Land plot	Yer uchastkasi	To'liq ekvivalent	Rasmiy hujjatlarda ishlatiladi
7	Mortgage	Ipoteka	O'zlashgan termin	Xalqaro moliyaviy termin sifatida ishlatiladi

8	Property tax	Mulk solig'i	Qisman ekvivalent	Soliq qonunchiligi tizimga qarab farq qiladi
9	Real estate agency	Rieltorlik agentligi	Qisman ekvivalent	O'zbek tilida tuzilma jihatdan moslashtirilgan
10	Ownership rights	Mulkchilik huquqi	To'liq ekvivalent	Asosiy huquqiy tushuncha
11	Down payment	Boshlang'ich to'lov	Qisman ekvivalent	Ko'pincha izoh talab qiladi
12	Appraisal	Baholash	Qisman ekvivalent	Professional kontekstga qarab ishlatiladi

Tahlil jarayonida qiyosiy metod asosiy metod sifatida qo'llanilib, ingliz va o'zbek terminologik tizimlaridagi o'xshash va farqli jihatlar aniqlandi. Semantik tahlil terminlarning asosiy ma'nosi, konnotatsiyasi va kontekstual qo'llanilishini o'rganishga xizmat qildi. Strukturaviy tahlil orqali terminlarning morfologik va sintaktik xususiyatlari, ayniqsa qo'shma va ko'p so'zli birliklar tahlil qilindi. Funksional tahlil esa terminlarning professional matnlardagi kommunikativ vazifasini aniqlashga qaratildi. Shuningdek, tarjima tahlili orqali literal tarjima, transliteratsiya, kalkalash va tavsifiy tarjima strategiyalari baholandi.

O'tkazilgan chog'ishtirma tahlil ingliz va o'zbek tillaridagi ko'chmas mulk terminologiyasi o'rtasida umumiyliklar bilan bir qatorda muhim farqlar mavjudligini ko'rsatdi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ingliz real estate terminologiyasi yuqori darajada standartlashtirilgan va huquqiy aniqlikka ega bo'lib, bu rivojlangan bozor iqtisodiyoti va mustahkam huquqiy tizim bilan izohlanadi. O'zbek terminologiyasi esa faol shakllanish va moslashuv bosqichida bo'lib, ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar va xalqaro aloqalar ta'sirida rivojlanmoqda.[5]

Tadqiqot ingliz tilining ko'chmas mulk terminologiyasi uchun asosiy manba tili ekanini tasdiqladi. Ko'plab terminlar o'zbek tiliga to'g'ridan-to'g'ri o'zlashgan yoki qisman moslashtirilgan holda kirib kelgan. Ayniqsa zamonaviy huquqiy jarayonlar va professional faoliyat bilan bog'liq terminlarda transliteratsiya keng uchraydi.

Semantik tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, terminlar o'rtasidagi ma'noviy moslik har doim ham to'liq emas. Ayrim terminlar to'liq ekvivalentga ega bo'lsa, boshqalari qisman yoki umuman mos kelmaydi. Bunday hollarda o'zbek tilida tavsifiy yoki izohli ifodalar qo'llaniladi. Strukturaviy jihatdan ingliz tilida qo'shma va ko'p so'zli terminlar ustun bo'lsa, o'zbek tilida mazkur tushunchalar ko'proq sintaktik konstruktsiyalar orqali ifodalanadi.[6]

Funksional nuqtayi nazardan har ikki tilda terminologiya hujjatlar, shartnomalar va rasmiy matnlarda aniqlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Biroq o'zbek tilida o'zlashgan terminlarning bir xilda qo'llanmasligi ayrim noaniqliklarga sabab bo'lishi mumkin. Natijalar ko'chmas mulk terminologiyasini standartlashtirish zarurligini ko'rsatadi hamda ingliz va o'zbek tillari o'rtasida tarjima aniqligini oshirishda chog'ishtirma yondashuvning muhimligini tasdiqlaydi.

Ushbu tadqiqot ingliz va o'zbek tillaridagi rieltorlik terminologiyasini chog'ishtirma tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, uning asosiy maqsadi ikki til terminlari o'rtasidagi semantik, strukturaviy va funksional o'xshashlik va farqlarni aniqlash edi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ingliz tilidagi rieltorlik terminologiyasi yuqori darajada standartlashtirilgan va huquqiy jihatdan aniq bo'lib, u uzoq tarixiy rivojlanish va barqaror bozor tizimi bilan izohlanadi. Shu bilan birga, o'zbek tilidagi

terminologiya faol rivojlanish va moslashuv jarayonida bo‘lib, iqtisodiy islohotlar va xalqaro integratsiya ta’siri ostida shakllanmoqda.[7]

Xulosa. Tadqiqot shuni aniqladi: ko‘plab inglizcha rieltorlik terminlari o‘zbek tiliga to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘zlashgan yoki qisman moslashtirilgan, ammo ayrim terminlarda semantik, struktural yoki huquqiy farqlar mavjud. Bu holat tarjima va professional muloqotda izchillikni ta’minlashni talab qiladi. Strukturaviy tahlil shuni ko‘rsatdiki, ingliz tilida qo‘shma otlar va ko‘p so‘zli terminlar ustun bo‘lsa, o‘zbek tilida mazkur tushunchalar ko‘proq sintaktik konstruktsiyalar orqali ifodalanadi, bu esa tarjima va terminologik moslashuv jarayonini murakkablashtiradi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari rieltorlik terminologiyasini standartlashtirish va izchil me’yorlashtirish zaruratini ta’kidlaydi. Chog‘ishtirma tahlil lingvistik, huquqiy va madaniy kontekstlarni hisobga olib, tarjima aniqligi, professional muloqot sifati va terminologik izchillikni oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, tadqiqot ingliz va o‘zbek tillaridagi rieltorlik terminologiyasining o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash, ularning ekvivalentlik darajasini baholash va professional muloqot hamda tarjima amaliyotini takomillashtirishga muhim ilmiy-amaliy hissa qo‘shadi. Shu bilan birga, tadqiqot chog‘ishtirma lingvistik yondashuvning ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi va kelgusidagi ilmiy izlanishlar uchun nazariy va amaliy asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Begmatov, E. (2019). *Hozirgi o‘zbek adabiy tili terminologiyasi*. Toshkent: Universitet, 98–130.
2. Ismoilov, B. (2021). Ko‘chmas mulk munosabatlarida til va huquq masalalari. *Huquq va jamiyat*, No. 2, 66–73.
3. Mirzayev, M. (2022). O‘zbek tilida sohaviy terminlarning tarjima muammolari. *Tilshunoslik masalalari*, No. 1, 54–61.
4. O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi. (2023). Toshkent: Adolat, 210–245.
5. Rahimov, S. (2020). *O‘zbek terminologiyasining dolzarb masalalari*. Toshkent: Yangi asr avlodi, 75–102.
6. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. (2020). 5 jild. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 3-jild, 412–418.
7. Baker, M. (2018). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge, pp. 85–110.